

12-14 Νοέμβρη 1944

Οι Σφακιανοί στη μάχη της Παναγιάς

Αθανάσιου Π. Πολάκη – Δασκάλου, Ιστορικού

As γυρίσουμε στα χρόνια της Κατοχής. Η πατρίδα μας κατεχόταν από τις φασιστικές δυνάμεις από 27-4-41 έως 12-10-44.

Είχε τριπλή κατοχή: Ιταλική, Βουλγαρική, Γερμανική.

Η ιδιαίτερη πατρίδα μας, η Κρήτη «από λαισε» την κατοχική περίοδο από 1-6-41 έως τον Οκτώβρη του 1944. Είχε όμως μια ιδιαιτερότητα από τις άλλες περιοχές της χώρας. Ενώ όλες οι περιοχές της χώρας μας ελευθερώθηκαν από τον Οκτώβριο του 1944, όπως και οι τρεις Νόμοι της Κρήτης, ένα τμήμα του Νομού Χανίων παράμεινε σκλαβωμένο από τον Οκτώβριο του 1944 έως τον Ιούλιο του 1945.

Είναι γνωστό πως στην Κατοχή δημιουργήθηκε και ανδρώθηκε το Αντιστασιακό Κίνημα, τόσο στην Κρήτη, όσο και στην λοιπή Ελλάδα και τον κατεχόμενο ευρωπαϊκό χώρο.

Ο αυτόκλητος και εθελοντικός αντιστασιακός στρατός πολέμησε τους κατακτητές με κάθε τρόπο (με το όπλο, την πένα, την προπαγάνδα, τις δολιοφθορές), σε κάθε τόπο (πόλη, χωριό, βουνό, κάμπο) και σε κάθε ώρα (μέρα, νύχτα). Γι' αυτό ο αντιστασιακός αγώνας του λαού μας αποτελεί τη λαμπρότερη ιστορική του σελίδα, συνέχεια και εφάμιλλη αυτής του '21. Έτσι και οι αντιστασιακοί της Κρήτης όχι μόνον δεν υστέρησαν των αντιστασιακών άλλων περιοχών της πατρίδας μας, αλλά και υπερτέρησαν, και ως πολέμησαν μέσα σε δυσκολότερες κατοχικές περιστάσεις. Μία από τις μεγαλύτερες μάχες που έδωσε ο αντιστασιακός στρατός στην Κατοχή στην Κρήτη, κατά των Γερμανοϊταλικών Κατακτητών, ήταν η αυτή της Παναγιάς Κεραμειών.

As παραθέσουμε τα γεγονότα με τη σειρά σε μια προσπάθεια αναβίωσης της μνήμης. Η πορεία του Κόκκινου Στρατού προς τα Βαλκάνια (από τα τέλη 1943) κινδύνευε ν' αποκλείσει το ναζιστικό στρατό στην περιοχή της νότιας Βαλκανικής (και συνεπώς και στην Ελλάδα). Γι' αυτό, στις 26 Αυγούστου 1944, η Ανώτατη Ηγεσία της ναζιστικής Γερμανίας, εξέδωσε διαταγή να εκκενώσει ο γερμανικός στρατός την Ελλάδα.

Ο τότε Γερμανός Στρατ. Διευθυντής Κρήτης Μίλλερ, πρόλαβε κι έδιωξε από την Κρήτη τις δυο από τις τρεις γερμανικές Μεραρχίες στρατού, για την ηπειρωτική Ελλάδα και από κει για τη Β' Βαλκανική. Η αερογέφυρα όμως Κρήτης-Ηπειρωτικής Ελλάδας έκλεισε περίπου τις 20-10-44.

Έτσι αποκλείστηκαν στην Κρήτη 9 χιλιάδες Γερμανοί και 5 χιλιάδες Ιταλοί.

Ο στρατός αυτός διατάχθηκε να συμπυκνωθεί σε περιοχή του νομού Χανίων. Έτσι άρχισε η εκκένωση των άλλων Νομών και μαζεύονταν στο Ν. Χανίων. Τέλη Οκτωβρίου είχε συγκεντρωθεί στο νομό αυτό και στις περιοχές: Γεωργιούπολη, Νιο Χωριό, Στύλος, Μαλάξα, Τέμπλα, Φουρνέ, Βατόλακκος, Βουκολιές, Νοχιά, Κολυμπάρι.

Ο κατοχικός, τούτος, στρατός, με την έγκριση των «προστατών» μας Άγγλων παρέμειναν στην Κρήτη έως τις αρχές 1945. Η περίοδος αυτή ονομαζόταν από τους κατακτητές, για το κατεχόμενο τούτο τμήμα του Νομού Χανίων «Οχυρή Θέσις Κρήτης».

Έγινε δε και τούτο το πρωτάκουστο στα πολεμικά χρονικά: Ο εδώ αγγλικός στρατός (1.600 άνδρες υπό τον Ταξίαρχο Πρέστον) δεν αφόπλισε τον κατοχικό τούτο στρατό με τον άφησε πάνοπλο, με πλήρη κατοχικά δικαιώματα (εκδίδανε διαταγές, λειτουργούσαν τα στρατοδικεία τους, τα εκτελεστικά τους αποσπάσματα κ.λ.π.)

Na σημειώσουμε πως και άλλες αθλιότητες διέπραξαν τότε οι «προστάτες» μας, Άγγλοι, την περίοδο αυτή (Οκτώβριος 1944- Ιούλιος 1945) τις οποίες εκθέτουμε σε άλλη εργασία μας. Έτσι μπορεί να ονομασθεί η περίοδος αυτή για την Κρήτη Γερμανοαγγλική Κατοχή.

Ο κατοχικός αυτός στρατός διέπραξε πολλά εγκλήματα, αφού τον άφησαν πάνοπλο και με πλήρη κατοχικά δικαιώματα, σε βάρος του άμαχου και μάχιμου πληθυσμού: έκανε εξορμήσεις κατά των αντιστασιακών δυνάμεων που τον είχαν περικυκλώσει, και

των χωριών, προέβαινε σε αρπαγές περιουσιών σε πυρπολήσεις σπιτιών, σε εκτελέσεις κατοίκων, έδωσε μάχες με τις ανταρτικές δυνάμεις κ.ά.

Σφοδρές μάχες

Μία από τις σπουδαιότερες μάχες την εποχή αυτή, ήταν της Παναγιάς Κυδωνίας. Στις 12 Νοεμβρίου 1944, περίπου 1.000 άνδρες του γερμανικού στρατού, με μηχανοκίνητα και με τη βοήθεια πυροβολικού από την Μαλάξα, Βαντέ, Πενταριανά, Γαλατά, Κόκκινο Χωριό, εξόρμησε κατά των αντάρτικων δυνάμεων, κυρίως του 14ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, στην περιοχή Κεραμειών. Το μήκος του μετώπου ήταν 15 χιλιομέτρων (Κλεφτοπέραμα –Κάμπος Κυδωνίας).

Οι Γερμανοί χτύπησαν τις θέσεις: Χαράδρα Κλεφτοπεράματος, χαράδρα Θερίσου, Λέμπλας, Κυπαρισσία, Κοπράνα, χωριό Αγ. Γεώργιος και τα τέσσερα υψώματά του, χωριό Λούλος, Κατωχώρι, Αλετρουβάρη, Κάμπος, Γερωλάκος.

Οι αντιστασιακές δυνάμεις ανέρχονταν σε 760 άντρες. Συγκεκριμένα:

α) Το 2ο Τάγμα (Λόχοι: 5,6,7ος) β) Το 1ο Τάγμα (Λόχος 1,2,8,1). γ) Ο Λόχος Ρεθύμνης του 44ου Συντάγματος. δ) Ο Λόχος Ηρακλείου ε) Διάφορες Ομάδες (Μεραρχίας, Συντάγματος, Διοίκησης Τάγματος, Φρουρά Δρακώνας στ) Φυλάκιο Άγγλων, από Κρητικούς ζ) Εφεδρικές δυνάμεις περιοχής (ΕΛΑΣ, ΕΟΚ).

Na σημειώσουμε για τους αντιπάλους όχι μόνον για τη διαφορά οπλισμού (σε ποιότητα και ποσότητα) αλλά και σε αριθμό: 760 αντάρτες και 3-4 χιλιάδες Γερμανοί. Η μάχη αυτή διήρκησε επί τριημέρου (12-14 Νοεμβρίου).

Την πρώτη μέρα έγιναν οι βασικότερες συγκρούσεις. Αυτή ενδιαφέρει το παρόν άρθρο μας.

Οι γερμανικές δυνάμεις ξεκίνησαν πεζή και με τροχοφόρα. Οι πεζικές από το Στύλο και Σαμωνιά νύχτα και τα ξημερώματα της 12ης Νοεμβρίου έφθασαν στις θέσεις του ΕΛΑΣ (2ο Τάγμα, με τους λόχους 5,6,7). Τα εποχούμενα γερμανικά τμήματα ξεκίνησαν από το Νεροκούρου –Μαλάξα –Κοντόπουλο κι έφθασαν στις 6 π.μ. στις θέσεις του 5 και 6 Λόχου και 300 –400 Γερμανοί χτυπούν τους λόχους αυτούς (90 άντρες). Οι αντιστασιακοί υποχωρούν Ν και ΝΔ' του Κατωχωρίου.

Το 2ο τάγμα (5,6,7 Λόχος) κρατούσε τις θέσεις Κατωχώρι, Κοντόπουλα (Δυτική μεριά), Μαραβελιανά (75 άντρες). Δυτικά του Κατωχωρίου χτυπήθηκε ο 2^{ος} Λόχος (1ου

Τάγματος) από την μεριά του Αγ. Γεωργίου. Όλη την μέρα καθηλώθηκαν και οι Γερμανοί.

Η μάχη του Κλεφτοπεράματος

Η μάχη που μας αφορά, έγινε στη χαράδρα του Κλεφτοπεράματος. Εκεί φύλαγε ο 8ος Λόχος των Σφακιανών. Είχε 100 άντρες. Την μέρα της μάχης βρίσκονταν μόνο 18. Από αυτούς, τρεις βρίσκονταν μπροστά (Β') σε μια σπηλιά (φυλάκιο) και οι λοιποί λίγο πίσω. Δυτικάτης χαράδρας βρίσκονταν ο Ρεθυμνιώτικος Λόχος.

Οι Γερμανοί νύχτα μπήκαν στη χαράδρα και αθέατοι προχώρησαν κι έφθασαν στις 5:30 το πρωί κοντά στο φυλάκιο.. Όταν γίνανε αντιληπτοί, τους χτύπησε ο 2ος Λόχος και οι περισσότεροι οπισθοχώρησαν. Μερικοί όμως (Γερμανοί) πέρασαν το στενό του φυλακίου. Από τους πρώτους που έτρεξαν ο Λοχίας Ανδρέας Νικ. Γεωργιλής (από τον Καλλικράτη) ο οποίος «... *εξόντωσε με το αυτόματό του εχθρικό τμήμα και κυριεύσε δυο πολυβόλα και δυο αυτόματα όπλα και άλλο υλικό*» σύμφωνα με την Ημερήσια Διαταγή του Συντάγματος της 22- 12-1944.

Στο μεταξύ μια Διμοιρία του Ρεθυμνιώτικου Λόχου, από Δυτικά και ο 1ος Λόχος του 1ου Τάγματος από Ανατολικά, έτρεξαν στη χαράδρα και καθήλωσαν τους Γερμανούς στο βάθος της. Έτσι μπόρεσαν οι κλεισμένοι Σφακιανοί να διαφύγουν. Ο εχθρός, σα νύχτωσε, πήρε νεκρούς και τραυματίες του και αναχώρησε για τις βάσεις εξόρμησής του.

Έτσι τελείωσε η 1η μέρα της τριήμερης τούτης μάχης.

Απώλειες: α) Εχθρών: 40 περίπου νεκροί β) αντιστασιακών: 6 νεκροί, 10 τραυματίες.

Από τους Σφακιανούς έχουμε νεκρούς τον **Ιωσήφ Εμ. Μανούσασκα** και τον **Μανούσο Γ. Μανουσέλη**. Από τραυματίες τον Θεόδωρο Βίγλη και τον Στ. Κελαϊδή.

Η μάχη συνεχίστηκε και τις δυο επόμενες μέρες. Τη δεύτερη μέρα αρκέστηκαν σε κανονιοβολισμό των ανταρτικών θέσεων από τις βάσεις (των Γερμανών).

Την Τρίτη μέρα εξόρμησαν πάλι και χτύπησαν το 1^ο Τάγμα του 14ου Συντάγματος, στις θέσεις από Κλεφτοπέραμα μέχρι Λούλο. Η μάχη κράτησε όλη την μέρα. Κατ' αυτή οι βάρβαροι διέπραξαν προσφιλείς τους πρακτι-

κές: πυρπολήσεις οικιών, αρπαγές, εκτελέσεις αμάχων κ.α.

Από την τριήμερη τούτη μάχη οι εχθροί είχαν 35 νεκρούς και πολλούς τραυματίες καθώς και απώλειες σε εξοπλισμό.

Παραθέτουμε τώρα αποσπάσματα από επίσημα και μη, τεκμήρια, για τη συμμετοχή και τις απώλειες στην μάχη αυτή.

1) Από Έκθεση επιχειρήσεων της 5ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ της 12ης Νοεμβρίου 1944:

«...XIV) **Ημέτεροι απώλειαι:** ένας Αξιωματικός, ο Έφεδρος Ανθυπολοχαγός Μανούσασκας Ιωσήφ, του 8ου Λόχου, και ο Καπετάνιος Μανουσέλης Μανούσος. Τραυματίες δώδεκα, μεταξύ των οποίων, ο Καπετάνιος Βίγλης Θεόδωρος, επιτελής της Μεραρχίας. XV) Κατά την μάχην μεταξύ των άλλων διεκρίθη και ο Σφακιανός Υπολοχαγός Μπολιώτης Προκόπιος)

2) Από Ημερήσια Διαταγή (Η.Δ.) της Στρατιωτικής Διεύθυνσης Κρήτης, τις 14-11-1944:

Την Η.Δ. υπέγραψε ο τότε Στρατιωτικός Διοικητής Κρήτης, Υποστράτηγος Νικόλαος Παπαδάκης καταγόμενος από Καλλικράτη, απότακτος του Κινήματος 1-3-1935.

«Ο εχθρός επετέθη την πρωίαν της 12ης τρέχοντος κατά του Μετώπου του 14ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, από Κάμπους μέχρι Κλεφτοπεράματος... Τιμή και δόξα στους αθάνατους ήρωες, προ του νωπού τάφου των οποίων κλίνω ευλαβικά το γόνυ.

- Υπολοχαγόν Μανούσασκα Ιωσήφ
- Καπετάνιον Μανουσέλη Μανούσον.

Ποιούμαι ιδιαίτέρως εύφημον μνεϊαν εις τον διακριθέντα κατά την μάχην, αξιωματικό Υπολοχαγόν Μπολιώτην Προκόπιον Ο Σ.Δ. Κρήτης Παπαδάκης Νικόλαος Υποστράτηγος»

3) Από Η.Δ. της 5ης Μεραρχίας στις 22-12-1944

Σ' αυτή γίνεται «εύφημη μνεϊα» στους κατωτέρω Σφακιανούς, γιατί ξεχώρισαν με την τόλμη τους, κατά την τριήμερη μάχη, εκτός των όσων αναφέραμε.

- 1) Ευάγγελο Βρανά
- 2) Ανδρέα Γεωργιλή
- 3) Στυλ. Κελαϊδή
- 4) Θ. Βίγλη
- 5) Ανδρ. Μπολιώτη
- 6) Σταύρο Καπριδάκη
- 7) Σήφη Μπούχλη
- 8) Γ. Μανουσάκη.

Αυτή, περιληπτικά, ήταν η τριήμερη μάχη της Παναγιάς, που έδωσε ο αντιστασιακός λαός της Κρήτης κατά των «αιχμαλώτων, με πάνοπλων κατακτητών».

